

Kamuran Şipal’in “Küçük İnsanlar”ı*

Özgür Gedikli*

Özet

Türk öykücülüğünde Memduh Şevket Esenal’ın sıradan insanları ve olayları anlatan Çehov tarzı hikâyeleriyle bir kırılma yaşanmıştır. 1930’larda *Vakit* gazetesi çevresindeki sanatçılarla yeni gerçekçi bir hikâyenin yolu açılmış, Sabahattin Ali toplumcu duyarlılıkla öykülerinde “sıradan insanlar”ın dünyasını anlatmıştır. Sait Faik Abasıyanık her gün etrafımızda görebileceğimiz, akılda kalıcı, sarsıcı, dikkat çekici özellikleri olmayan “küçük insanlar”ın günlük yaşamımızda farkına bile varmadığımız hayatlarını, mücadelelerini öykülerinde yansıtmıştır. Böylece onunla bu kavram Türk öykücülüğüne girmiş ve ileriki yıllarda küçük dünyasında, kişisel sorunlarıyla uğraşan, toplumsal meselelerle ilgilenmeyen bu figür öykülerin başkişi hâline gelmiştir. Orhan Kemal de bu çizgiyi devam ettirmiş ve ekmeğinin peşinde koşan ırgat, memur, hamal vb.leriyle Türk öykücülüğünün “sokağa açılan penceresi” olmuştur. Sabahattin Kudret Aksal, Oktay Akbal vb. isimlerin öykülerinde de görülen bu figür, 1940’ların şiirinde Garip’le Türk şiirinde de görülmüş ve kendine geniş bir alan açmıştır.

Türk edebiyatında bu şekilde ortaya çıkan, yaşama sevincine bağlı kanaatkâr, toplumsal sorunlara kafa yormayan, alt ve orta sınıftan gelen, gündelik dertleriyle meşgul, tevekkül sahibi, mücadele ruhundan yoksun olup büyük kentlerin sokaklarında karşımıza çıkan “küçük insan”ı Kâmuran Şipal’in öykülerinde de görmek mümkündür. Yazar onları maddi endişeleriyle, aile içi sorunlarıyla, geçmişe duydukları özlemleriyle, yalnızlıklarıyla ve sıradan olaylardaki duygusallıklarıyla ele almıştır. Öykülerde zaafı, avarelikleri, hassasiyetleriyle anlatılan bu kişilerin ne özel isimleri ne de idealize edilmiş bir yönleri verilmiştir. Büyük kentlerin kalabalıklarında haksızlığa uğradıklarında tavır koyamayan; boyun eğerek sürüklenen; iletişim sorunları yaşayan; sessiz, yenik, tutunamayan hâlleri üzerinde durulmuştur. Alt ve orta gelir düzeyindeki halk tabakasına mensup olsalar da bazılarının aydın kişilikleri vurgulanmıştır.

* Bu makale 4. Uluslararası Akdeniz Sempozyumunda bildiri olarak sunulmuştur.

* Dr., Milli Eğitim Bakanlığı- Şube Müdürü, gediklioazgur@gmail.com, Orcid: 0000-0001-7763-3699

Örnek metin incelenmesini kullanacağımız çalışmamızda Şipal'in hikâyelerindeki “küçük insanlar”ı maddi endişeler, aile hayatı, geçmişe özlem, yalnızlık ve diğer meseleler etrafında ele alıp onların yaşamından kesitlerin öykülerde nasıl ve hangi bağlamda işlendiği değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, Kâmuran Şipal, Öykü, “Küçük insan”

Kamuran Şipal's "Ordinary People"

Abstract

There has been an innovation in Turkish Literature with Memduh Şevket Esendal's Çehov-style stories telling about ordinary people and events. The way for a new realistic story was opened with the artists around *Vakit* newspaper in the 1930s, Sabahattin Ali told the world of "ordinary people" in his stories with social sensitivity. Sait Faik Abasıyanık has reflected the lives and struggles of “ordinary people” who we can see around us every day, with no catchy, shocking, striking features. Thus, the concept of "ordinary person" entered Turkish literature with him and became the starring of stories in the following years. Orhan Kemal also continued this line and became the "window opening to the street" in Turkish literatüre.. "Ordinary person" showed himself in Turkish poetry with Garip in the poetry of the 1940s and opened a wide space for himself.

It is possible to see the "ordinary person" who emerged in this way in Turkish literature, who is contented with the joy of life, who does not think about social problems, comes from the lower and middle class, who is busy with his daily troubles, has trust and is not struggling in the streets of big cities in the stories of Kamuran Şipal. Neither the proper names nor an idealized aspect of these people whose weaknesses, idleness and sensitivities are described in the stories. In the crowds of big cities, their silent, defeated state has been emphasized. Some of them have intellectual personalities although they are of middle-lower class.

We will consider the "ordinary people" in the stories of Kâmuran Şipal around financial concerns, family life, longing for the past, loneliness and other issues, and evaluate how and in

World Journal of Human Sciences, 2021 - 2

Dünya İnsan Bilimleri Dergisi, 2021 – 2

ISSN: 2717-6665 / 2021-2

what context the sections of their lives are processed in the stories in our study where we will use the sample text analysis.

Key Words: Turkish Literature in the Republican Period, Kâmuran Şipal, Story, "Ordinary person"

Giriş

Cumhuriyet Dönemi'nde sıradan insanları ve olayları anlatan Memduh Şevket Esendal Çehov tarzı hikâyeleriyle o dönemin yazın hayatına canlılık getirmiştir. Sonsuz bir müsamaha gösterdiği kişileri; kendi köşelerinde, büyük umutların, bekleyişlerin hayatlarını güçleştirmede, kendi basit hayatlarında kendilerince mutlu insanları anlatmıştır (Korkmaz, 2012: 329). 1930'larda *Vakit* gazetesi çevresinde toplanan Selahattin Enis, Refik Ahmet Sevengil, Sadri Ertem gibi sanatçılarla döneminin popüler konularının dışına çıkılarak yeni gerçekçi bir hikâyenin yolu açılmıştır. Vaka hikâyelerinin yerini sıradan insan hikâyeleri almaya başlamıştır (Enginün, 2019: 343). Sabahattin Ali toplumcu duyarlılıkla “sıradan insanlara” öykülerinde yer vermiş, o güne kadar ülkenin edebiyata henüz açılmamış çevrelerini ve insanların anlatma bakımından oldukça başarılı olmuştur (Alangu, 1968: 175). Sait Faik Abasıyanık hikâyeye yepyeni bir soluk ve bakış açısı getirmiştir. Her gün etrafımızda görebileceğimiz sıradan olayları ve “küçük insanları” anlatmış; akılda kalıcı, sarsıcı, dikkat çekici özellikleri olmayan bu insanların günlük yaşamımızda farkına bile varmadığımız hayatlarını, mücadelelerini öykülerine yansıtmıştır. Böylece onunla bu kavram Türk öykücülüğüne girmiş (Tosun, 2018: 71) ve ileriki yıllarda kendi küçük dünyasında, kişisel meseleleriyle uğraşan, toplumsal her hangi bir durumla fazlaca ilgilenmeyen karakter olarak ele alınabilecek bu figür öykülerde ana kahraman hâline gelmiştir. Özde toplumcu bir yaklaşıma sahip olsa da öykülerinde sıradan insanları yansıtmaya açısından Sait Faik'e yaklaşan Orhan Kemal ekmeğinin peşinde koşan ırgat, memur, hamal, balıkçı vb.leriyle Türk öykücülüğünün sokağa açılan penceresi olmuştur (Tosun, 2018: 113). Kendi kuşağının modasını olarak kuşağının pek çok öykücüsü gibi bu insanları ele alan Sabahattin Kudret Aksal ve Oktay Akbal vb. bu kişilere öykülerinde yer verenler arasında yer almıştır.

1940'ların şiirinde II. Dünya Savaşı'nın getirdiği yıkımları, sosyo-ekonomik ortamı değerlendiren Garip'le birlikte “küçük insan” şiirde de kendini göstermiştir. Garipçilerin sıkça işlediği kentli toplumun orta ve alt katmanlarına ait yaygın davranış kalıplarını, duygulanımlarını, ilişki tarzlarını temsil eden bu figür, kırklı yılların şiirinde bu özelliklerine bağlı olarak, günlük hayat da öyküleme tekniğiyle, gerek dar gerekse geniş ölçekte şiire girmiştir (Sazyek, 1999: 318). Orhan Veli'nin “kalabalığa benzeyen, çoğu zaman alelade olan, iyilikleriyle, kötülükleriyle, basitlikleri, aptallıkları ve kurnazlıklarıyla işleri, güçleri ve

avarelikleriyle, gündelik dertleri ve alışverişleriyle, hâsılı her şeyleriyle dünyadan olan “küçük insan”ları “Kitabe-i Seng-i Makber” şiirinin kahramanı Süleyman Efendi’de vücut bulmuş¹ ve *Hoşgör Köftecisi*’nde öykü kişileri hâline getirmiştir. İkinci yeni şairlerinden İlhan Berk’in şiirleri incelendiğinde onun da bu figüre yer verdiği onu gözlemlediği görülmüştür. Bu şekilde şiir ve öykülerle Türk edebiyatında yer edinen bu figür, II. Dünya Savaşı’ndan kaynaklanan toplumsal sorunlarla diğer edebî türlerde de görülmeye başlamış, yaygınlaşmıştır.

Ekonomik olarak alt ve orta sınıftan gelen, yaşama sevincine bağlı olarak kendine verilenlerle yetinen, toplumsal sorunlara kafa yormayan, gündelik dertleriyle meşgul, tevakkül sahibi ve mücadele ruhundan yoksun olup büyük kentlerin sokaklarında karşımıza çıkan “küçük insan” Kamuran Şipal’in öykülerinde de kendine yer edinmiştir. Yazar, onların aile hâllerini, sevgilerini, tartışmalarını, özverilerini, kavgalarını, kıskançlıklarını, kıskançlık yüzünden ellerini kana bulayışlarını anlatmış (Lekesiz, 1999: 413); onları maddi endişeleriyle, aile içi sorunlarıyla, geçmişe duydukları özlemleriyle, yalnızlıklarıyla ve sıradan olaylardaki duygusallıklarıyla ele almıştır.

Örnek metin incelenmesini kullanacağımız çalışmamızda Şipal’in hikâyelerindeki “küçük insanlar”ı günlük hayatlarından kesitler, aile hayatları, geçmişe özlemleri ve yalnızlıkları bakımından ele alıp onların yaşamından kesitlerin öykülerde nasıl ve hangi bağlamda işlendiği değerlendirilecektir.

1. “Küçük İnsan”ın Günlük Hayatından Kesitler

Kâmuran Şipal hikâyelerinde günlük hayattaki sıradan olayları çarpıcı bir şekilde anlatmıştır. Onun bu başarısının altında her gün sokaklarda gördüğümüz fakat varlığından haberdar bile olmadığımız insanların dünyasına eğilmesi yatar.

¹ Ahmet Hamdi Tanpınar “küçük insan”ı anlatırken, Orhan Veli’nin o dönemde görülen hususiyetleri bir sınıfın adamında topladığını ve yalnız nasırlarından şikâyet ederek yaşayan ve ölen Süleyman Efendi’nin her türlü idealizm ve diğer hiyerarşinin dışında doğmuş bir insan yahut bilinmeyen ameliyelerden geçmiş ve her türlü aşkınlıkla alakasını kesmiş bir yaratık gibi yaşadığını söyler (Tanpınar,1992: 115). Kaplan ise *Hiç Unutmam, bir gün Babîali yokuşundan aşağıya doğru inerken, elinde eskimiş çantası, ayağında patlamış ayakkabıları, buruşmuş yüzü, zavallı paltosu ile ara sokaklara dalan küçük bir memur gördüm. Birden bire “Kitabe-i Seng-i Mezar” şiirini hatırladım. Kendi kendime “şairin bahsettiği Süleyman efendi böyle birisi olmalı” dedim. Ve ona karşı içimde bir merhamet ve şaire karşı bir sevgi hissettim. Daha önce başkalarıyla beraber benimde alay ettiğim şiir, hayatta o zamana kadar benzerlerini çok gördüğüm, fakat kendilerine karşı alaka duymadığım insanların çehrelerine adeta bir ışık tutmuş, onların boş ve manasız varlıklarını bir muamma haline getirmişti* (Kaplan, 2008: 118) diyerek “küçük insan”ı fark edişini anlatır.

“Sucu İsmail” öyküsündeki kahramanın asıl işi deri boyacılığıdır. Alt gelir sınıfına mensuptur. O, büyük şehirlerin sokaklarında her gün görülebilecek sıradan bir insandır. Dikkat çeken, iz bırakan herhangi bir özelliği yoktur. Çalıştığı fabrika işlerin durgunluğu yüzünden bir süreliğine kapanmıştır. Ama açıldığı zaman İsmail’e yeniden işe alınacağına dair söz verilmiştir. Bu süreçte o geçimini temin etmek için su satar. *Bütün işi, kuşluk vakti iki su güğümünü alıp yola koyulmak, akşam yine bunlarla eve dönmektir*(r). Tamamen maddi endişelerle hareket eder. Hayatın kendine verdikleriyle yetinir. Öyle büyük hayalleri, ihtirasları yoktur. Ne toplumla bir sorunu ne de kendi iç dünyasında bir çatışma yaşar. Basit yaşantısına rağmen *yine de o, hâlimden memnundu*(r) (14)². Kabullenmişle, tevekkülle sade yaşantısına devam ederken iftiraya uğrar. Almadığı paranın hesabını vermek zorunda kalır. İşlemediği suçun karşısında kızgınlığı içindedir (18). Ancak uğradığı adaletsizliğe karşı tepki gösteremez, kendini tam olarak savunamaz. Hikâyede onun özel hayatına, toplumsal bağlarına, ilgilerine, korkularına değinilmeyerek kişiliği öne çıkarılmaz ve sıradanlığını vurgulanır.

Kendilerine ait özgür bir hayat kurma çabası içindeki iki avare gencin hikâyesi “Dönüş”te anlatılır. Öyküde kahramanların isimleri veya ayırt edici hiçbir özelliği verilmemiştir. Okul çağındaki iki genç ailelerinden habersiz çalışmak için Adana’dan Mersin’e giderler. Basit yaşantılarında kolay ve hızlı bir şekilde para kazanıp rahata ermeyi amaçlarlar. Hiçbir idealleri yoktur. Hayallerinin sonuçları sadece kendi hayatlarında geçici, günübürlük etkiler bırakacaktır. Mersin’de yol yapan Almanların yanında çalışacaklar; çok para kazanıp, Antakya’da yatılı bir okula yazılmanın hayalini kurarlar. Böylece ailelerine maddi yönden bağlı kalmayacaklar; kendi başlarına buyruk, gönüllerince yaşayacaklardır (65). Fakat Mersin’e gittiklerinde Almanları bulamazlar ve çaresiz, yenik bir şekilde Adana’ya geri dönerler. Dönüşte kahramanlardan biri diğerine Adana’da havaalanında çalışmayı teklif eder ancak diğer kişi hiç beklemediği bu teklif üzerine bütün hayallerinin bir anda yıkılır gibi olduğunu hisseder ve “Hayır” diye cevap verir; “Sen çalış... Ben Silifke’de Almanların yanında çalışacağım; orası daha iyi.” der (70). Böylece kendi yalanına inanmasa da hüsrarla sonuçlanan çabalarına rağmen yaşama sevincini, umudunu kaybetmez.

² Alıntılar ve atıflarda Kâmuran Şipal’in 2009’da yayımlanan *Gece Lambalarının Işığında* adlı toplu öyküler kitabı esas alınmış ve sadece sayfa numaraları gösterilmiştir.

“Bahşiş”de yine ismi belli olmayan kişi gazino, lokanta vb. bir yerlere gittiğinde garsonlarla karşılaşmaktan bir türlü alışamadığı bahşişi vermemek için kaçınır. Bu yüzden eski, kıyıda köşede kalmış yerlerde yemek yemeyi tercih eder. Bir kahve içecekse, mahalle aralarında, sokak içlerinde üçüncü sınıf kahveler bulur. Kaçamadığı zamanlarda kendisi hakkında olumsuz düşünülmesinden korktuğu için onlara bol bahşiş verir (86). Saplantılarıyla yaşamak zorunda olan bu kişi çevresiyle ilişkilerinde kendini oldukça zorlar. Bir akşam işten dönerken çorba içmek ister ve girdiği lokantadaki garsonun tavırlarından rahatsız olur. Garsonun ondan bahşiş koparmak için kapıdan çıkana kadar gayret sarf ettiği zannına kapılır ve onun her hareketini bu yönde yorumlar. Kendini önemseyen bu kişi, başkalarının dikkatini çektiğini düşünse de toplumda varlığı fark edilmez, sosyal hayatta figür olmanın ötesine geçemez.

Cehaletin eleştirildiği “Tohtor mu ki?”de isimsiz kahraman doktora muayene olmuş fakat kendisine anlatılanları anlayamamıştır. Kendisine anlatılanları algılamakta zorlanan, son derece cahil, zavallı, ezik bir kişidir. Hastane personelinin bulunduğu bir kahvehaneye girip elindeki kâğıttaki yazıları okutmaya çalışır ve şiveli konuşarak doktor zannettiği kişileri gösterir: “Tohtor mu ki?” (152). Fakat anlatılanlardan hiçbir şey anlamaz. Cehaletiyle kendisine yardım etmeye çalışanları bile bıktıran adamın hiçbir önem arz etmeyen bir kişiliği vardır.

“Bu Tayınlar Kaçınıcı Manganın?” yazarın kişilere isim verdiği nadir öykülerindedir. Tarsuslu Ahmet askerde istihkakını tam olarak alamaz. Bölükte ekmek alanlara içerler. İki aylık süreci memleket çapında bir dava olarak benimser, gözüne çarpan en ufak bir düzensizliği hoş görmez. Sabahları boru vurur vurmaz kalkar, vaktinde içtima yerinde bulunur, eğitim sırasında kendisinden yapması istenen her bir şeyi kaçamaksız, tastamam yapmaya çalışır. Sofra başında bağırarak konuşanlara kötü kötü bakar, gürültü patırtı yapanlara kızar (146) kurallara son derece bağlıdır. Bir gün akşam tayın dağıtılırken dışarda olan arkadaşının nasıl olsa sabaha döneceğini düşünüp onun için de ekmek almaya karar verir fakat o dönmez (150). Bu yüzden fazla tayın almakla suçlanıp, tahkir edilip, bütün yiyeceği alındığında kendini savunamaz, açlığa çaresiz katlanır. Yanlış anlaşıldığını açıklamaya bile fırsat bulamaz isnat edilen suçu işlemese de sonuçlarına katlanacak kadar kadercı bir tavır sergiler.

“Kamalar”da marazi kahraman hep odasında, hayatın dışında seslere, anılara, çağrışımlara yaslanarak geçmişine uzanır Aynada kravatını bağlarken yüzündeki kamalara benzettiği çizgilerden etkilenir. Bütün bir hayatını yorumlar, gözden geçirir (Tosun, 2016: 251). Yaşlandığının farkına varıp geçmişe yolculuk yapar, bir anda şimdiye dönüp sıradan yaşamına devam eder. İsmi belli olmayan kahraman basit bir yaşantısı olmasına rağmen hayatından son derece memnundur. Oğluyla avutmak için onunla oynayan, karısının yerleri kirlettiğinden yakınmasından bile onu rahatsızlık duymayan sıradan bir aile babasıdır. Geleceğe dair büyük planları yoktur. İçinde bulunduğu anı yaşar ve boyun eğmişlikle hayatın kendisine verdikleriyle yetinir. Yaşantısında hiçbir değişiklik yapma ihtiyacı duymaz.

“Küçük insan”, “Cam Fanus”ta kendisini vagabund (yersiz, yurtsuz) olarak niteleyen, üstü başı perişan adam paltosunun cebine koyduğu içkiden içen bir serkeş olarak okur karşısına çıkarılır. O, para koparabileceğini düşündüğü bir öğrencinin yanına yaklaşır ve palavralarıyla onu oylayıp, ondan para koparmayı başarır. *Sigarası kalmamıştı. O kadar uğraşmış, şimdiye kadar kimseden üç-beş kuruş sızdıramamıştı. Cebinde bir altmış fenik vardı. Bir elli fenik daha ele geçirebilse, kendine ucuz cinsten bir şişe vermut daha alacaktı. Ama yanında oturan bu yabancı tava geleceğe benziyordu. Bütün hünerini seferber etmişti. İlk sondajlarının sonucuna da diyecek yoktu doğrusu. Ancak, biraz daha çalışmak gerekiyor, diye düşündü. Avının ansızın kalkıp gidebileceği aklına geldikçe, biraz telaşlanır gibi oluyordu (92).* Öğrenci onun yalanlarının farkındadır ancak yine de ona para verir. İsmi verilmeyen adamın aptallığı, kurnazlığı öne çıkarılır. Fakat o işlerinin yolunda gittiğini sanacak kadar aptallığının farkında değildir. Maddi endişelerle hareket eden adamın tek amacı o günlük içki, tütün ve yemeğini çıkarmaktır. Anı yaşayan adamın geçmişle herhangi bir hesaplaşması ya da ileri dönük herhangi bir beklentisi yoktur. Kendinden başka hiç kimseyi ve kendi çıkarlarından başka hiçbir şeyi düşünmez.

Şipal, “Sucu İsmail”, “Dönüş”, “Bahşiş”, “Tohtor mu ki?”, “Bu Tayınlar Kaçınıcı Manganın?”, “Kamalar” ve “Cam Fanus”ta günlük hayattan kesitler verir. Olayın neredeyse olmadığı bu hikâyelerde “küçük insan” hayata tutunma çabası, toplumda kendine yer edinme gayreti, yenilmişliği, ezikliği, maddi endişeleriyle hareket etmesi, toplumsal konularla ilgilenmemesi, ileri dönük büyük hayalleri yahut planları olamaması, kendisiyle ilgili kararlar alamaması, haksızlığa uğradığında hakkını savunamaması ve her şeye rağmen yaşam sevinciyle

okur karşısına çıkarılır. Onun günlük yaşantısından kesitleri “Gece Lambalarını Işığında”, “Kurban Eti”, “Onbaşının Bavulu”, “Kıskançlık”, “Filiz Yeşili” vb. öykülerde de görebiliriz.

2. “Küçük İnsan”ın Aile Hayatı

Yazar birçok hikâyesinde “küçük insan”ın aile hayatına değinmiş onun aile fertleriyle arasındaki ilişkileri ele almıştır. Bu öykülerin hepsinde o başkahraman olarak okurun karşısına çıkarılmamıştır.

“Kadın ve Kocası”nda köyden kente göçtüklerinde epey bir zaman sağda solda, ağır hafif demeyip ne iş bulursa çalışan, kazandığı parayı kuruşu kuruşuna getirip karısının eline tutuşturan; içki, sigara nedir bilmeyen; okuyup yazması olmayan, dobra dobra konuşan, sözünü esirgemeyen, patavatsız, biraz kaba bir insanın aile hayatı yansıtılır. Adam demiryolları Cer Atölyesi’nde düzenli bir iş bulup sabahdan akşama kadar çalışmakta eve dönünce de hemen kolları sıvayıp bahçedeki işlerle uğraşmaktadır. Bahçeye ektiği sebzelerle ilgilenir. İyi yorgun düşünce, ayağına geçirdiği eski ve soluk pijamasıyla sedirin bir köşesindeki minderin üzerine kurulur, büyük bir iştah ve sabırsızlıkla önüne çıkarılacak yemeği bekler. İri bir göbeği vardır adamın, midesine pek düşkündür (73). Adam ileri geri konuştuğu için, karısı tarafından evdeki misafirlerin yanında sık sık terslenip susturulmaktadır. Bazen de aynı şeyi oğlu yapmakta, adam ise her seferinde boynunu büküp sesini çıkarmamaktadır. Kadın ve oğlu ikide bir olur olmaz nedenlerle adama yüklenmekte, ağzından çıkan yersiz bir sözü o saat ağzına tıkmaktadırlar (71). Adam bu durum karşısında “Ne söyledik ki hanım, Allah Allah!” deyip sesini keserek boynunu bükmektedir (72). “Küçük insan”ın günlük hayatından kesitlerde gördüğümüz gibi kendisine yapılan haksızlıklara, saygısızlıklara karşı herhangi bir direnç, tepki gösterememektedir. Adam bütün bu aşağılamalara, hakaretlere, azarlanmalara rağmen kaderine boyun eğip yaşamına devam etmektedir. Bu yaşantısından, evde gördüğü kötü muameleden en küçük bir rahatsızlığı yoktur. Her şeye rağmen yaşantısını devam ettirir.

“Bilinmez ki”de “küçük insan” eşinden boşanmak üzere olan bir adam olarak okur karşısına çıkarılır. Adamın karısıyla arasında aşamadığı bir boşluk vardır ve bu boşluğu kayınvalide doldurur (121). Adam kayınvalidesi evlerine geldiğinde, elini öper, saygı gösterir ve bir işini öne sürerek evden çıkar; ana-kızın baş başa konuşup dertleşmesini sağlamaya çalışacak kadar anlayışlıdır. Yatak odasında gündüzleri uyumadan yatarken, ana-kızın

konuştuklarını işitmek için, kulaklarını kapar, uyuduğunu sanıp ola ki kendisini çekiştirirler diye yatakta dönüp karyola gıcırta yapmasını sağlar. Kendisini çekiştirdiklerini zaman zaman sezmektedir (121). Hâlbuki karısıyla arkadaşlık yıllarında saatlerce sokaklarda dolaşmışlar, çikolata yemişler, evlilik yaşamları üzerine pırıl pırıl düşler kurmuşlardır. Düşler; çok eskiden, yüz yıllar öncesinde... Şimdi karısıyla arasında aşamadığı bir mesafe vardır ve ayrılık arifesindedir. Adama her şeye rağmen karısını sevmekte ama sevgisini gösterememektedir. Öyle dirayetsizdir ki karısıyla mahkemede karşılaştığında onu kolundan tutup eve götürmeyi, boşanmamayı düşünür ancak sadece mahkeme başlamadan oradan kaçabilir. Kaderi üzerinde belirleyici davranışlar sergileyemez. İçinden geçenleri yapabilecek, kaderine yön verecek davranışları gösterecek karalılığı yoktur. Eşiyle sorunlarını çözebilecek iletişim becerisi olmadığı için de onun boşluğunu kayınvalide yani üçüncü kişi doldurur ve onların aile hayatında adamın pasif yapısından kaynaklanan üstlenemediği belirleyici, karar verici rolü üstlenir.

“Elbiseçiler Çarşısı”nda yazar iki “küçük insan”ın evliliğini ele almıştır. Başkahramanı olan kocaya Güner ismini vermiştir. Güner her akşam kahveye, arkadaşlarının yanına gider. Geç vakit eve döner. Eve döndüğünde divana oturup, hep suratını asar. Karısı radyoyu açsa ona bağırır, bir şey söyleyecek olsa lafı ağzına tıkar. Hep kitap okur, yazar. Evde ses olmamasını, gürültü olmamasını ister. Ama kadın eline bir kitap alsa, ona kalk çay yap, kalk kahve yap!, der. Karısı bütün gün yalnızdır. Karısına karşı hiç ilgi göstermez ona evde yokmuş gibi davranır. Ona karşı agresiftir, hiçbir şeyini anlatmaz. Ama eve misafir geldiğinde ya da eş dostlardan birine gidildiğinde bambaşka bir insan olur. Güler, konuşur. Oysa karısı yemek, çamaşır, ütü onun bütün istediklerini yerine getirmekte hatta terzilik yapıp aldığı parayı eve harcamaktadır (175). Annesinden başka hiçbir yere gezmeye gitmemekte sessiz bir gölge gibi evin içinde dolanıp, pek seyrek ağzını açıp bir şey söylemektedir (164). Adam bir gün denge ve düzenini altüst eden, şimdiye değin tanımadığını sandığı bu tuhaf duyguyla kıskançlıkla sarsılır. Karısının saçını davranışlarını kıskançlık psikolojisiyle yeniden değerlendirir. Aldatıldığını düşünecek kadar da vesveselidir. Bu hikâyede karı koca her iki kahramanda içinde bulunduğu durumdan memnun değildir. İyi başlayan evlikleri kâbusa dönmüştür. Ancak her ikisinde de buna son verecek kararlılık yoktur. Hayatın akışında her şeye rağmen amaçsızca

sürüklenirler. Özellikle kadın her türlü aşağılanmaya, kötü muameleye fedakârlıkla, sabırla karşılık verir.

“Köpek İstasyonu” eşi, küçük kızı ve kayınvalidesiyle yaşayan adam kayınvalidesinin tavırlarından dolayı evi terk eder ve çocuğunu görmek için geldiğinde onunla hayvanat bahçesine gitmek için trene biner. Bu yolculuktan sonra adam evine geri döner. İsmi verilmeyen adam sinik bir yapıdadır. Çocuğunun kendisine karşı kışkırtılmasına, şiddete maruz kalmasına, evliliğine müdahil olunmasına tepki göstermekte zorlanır. Bütün bunların sebebi kayınvalidesine karşı bir tutum geliştiremez ve evdeki huzursuzluğa boyun eğer. Bir süre sonra böyle de yaşamayacağını anlayarak çözüm getirmesi gereken bütün sorunlardan kaçır. Ancak yine kararlarını kendi veremez. Kızının sözlerinden etkilenip evine geri döner.

Evini terk eden bir adamın anlatıldığı “Café Royal”de de kayınvalide evde sorun çıkarmakta ve eşlerin arasını açmaktadır. Ancak hikâyenin kahramanı ona karşı bir tavır geliştiremez “Köpek İstasyonu”nda olduğu gibi kaçmayı tercih eder. Kadın evdekilere adamın iş gezisine çıktığını söylemiştir. Çocuk bu durumdan etkilenmiş ve hırçınlaşmıştır. Parkta buluşup yürürken konuşmaya başlarlar. Café Royal’de bir kahve içip konuşmaya karar verirler. Adam karısına karşı bir hırs dalgasının yüreğinde kabardığını hisseder. Karısını oracıkta bırakıp gitmek, koşmak, kalabalık sokaklara dalmak, kaçmak, bir haftayla kıyaslanamayacak kadar uzun bir süre ortadan kaybolmak, karısını görmemek, karısı tarafından görülmemek, bir süre unutmak, neden böyle olduğunu, neden bir başka türlü olmadığını unutmak ister (475). Ancak başaramaz. Kadının ısrarlarına dayanamayan adam onun hamile olduğunu öğrenince eve dönmeye karar verir. Burada da kahramanın içinden geçenlerle, yapmak istedikleriyle yaptıkları farklıdır. Zorunluluk karşısında direnç gösteremez ve kaderine boyun eğer. Ancak bu durumdan dolayı herhangi bir memnuniyetsizliği yoktur. Çünkü aile hayatına yön verecek güçlü bir kişiliği yoktur.

Şipal’in hikâyelerinde “küçük insan” aile içerisinde tahkir edilen, küçümsenen, iletişim becerisi eksik, istediklerini yapamayıp hep içine atan, kendisiyle ilgili önemli kararları başkasının verdiği, çözmesi gereken sorunlardan kaçır, kaderine boyun eğen bir kişilikte okur karşına çıkarılır. Kimi zamanda eşine psikolojik ve fiziksel şiddet uygulayan bir yapıdadır. “Küçük insan”ın hoş, pembe hayallerle başlayan evliliği huzursuz, dayanılmaz bir hal alır.

Bunun suçlusu da genel olarak kayınpalidir. Fakat o bunlara karşı tavır koyamaz, evliliğine yön veremez.

3. Küçük İnsanın Geçmiş Özlemi

Şipal hikâyelerinde “küçük insan”ı ele alırken onun “hâl”den memnuniyetsizliğine de değinmiştir. Hâlden memnun olmayan “küçük insan” pasif, sinik, ezik kişiliğine bağlı olarak huzursuzluğuna, sorunlarına çözüm üretmez, sorunların üstesinden gelemmez. Şimdiden kaçır ve mutlu olduğu zamanlara sığınmak ister. Bu kaçış duygusu genellikle eşe, eski günlere ve çocukluk dönemine duyulan özlem olarak ele alınmıştır.

“Rebeka”da annesinin kaza geçirmesi üzerine memleketine giden kahramanın izlenimleri anlatılır. Çok uzun bir aradan sonra doğup büyüdüğü kente gelince pek çok şeyi değişmiş bulur. Çocukluğunun geçtiği yerlere ilişkin o âna değin içinde yaşadığı anların gerçekte bağdaşmadığını görür, düş kırıklığına uğrar. Özlem duymasına rağmen doğup büyüdüğü kenti görmeyi şimdiye kadar hep ertelemiş olmasının sebebi budur (157). “Geçmiş”te kurguladığı hayallerin “şimdi”de içinde bulunduğu gerçeklikle uyuşmaması onu derinden yaralar. Üstesinden gelemeyeceği için mutlu anların olduğu ya da kendisinin hatırlamak istediği gibi hatırladığı “geçmiş”e sığınır. Annesinin kazayı hafif atlattığını görür ve şehri tek başına dolaşmaya karar verir. Çocukluk yıllarındaki şekerçi dükkânını görür ve yitirdiği ya da yitirmek üzere olduğu bir şeye yeniden kavuşmuş gibi sevinç içindedir (158). Dükkân onun geçmişini; oranın sahibinin kızı, âşık olduğu Rebeka’yla ilgili anılarını canlandırır. Kahraman “şimdi”den memnun olmadığı için “geçmiş”e sığınır ve oradaki hatırlarla mutlu olur. Dükkândan ayrılıp caddeye çıkınca, içinde doğup büyüdüğü bu kente gelişinin yalnızca Rebeka’ların dükkânını görmek içinmiş gibi bir duygu uyanır (163).

“Recep’in Nikâhsız Karısı Aysel”de anlatıcı on yılı aşkın bir süredir ayak atmadığı kentin cadde ve sokaklarında rastgele dolaşmaya başlar. Lise yıllarımın geçtiği evi bir an önce görmek ister. Samatya ’ya yaklaştıkça heyecanı artar. Bir ara gözümü yumar; evde geçirdiği üç koca yılın anıları üzerine çulllanır ansızın. Derken bir anı ötekileri geriye itip öne geçer, göz kırpar ona. Karşı koymadan peşine düşer. On yıl bir solukta geride kalır (486). Adam o evdeki anılarını hatırlar. Burada “ev” daha önceki hikâye “Rebeka”daki “şekerçi dükkânı”ıyla aynı işleve sahiptir. Geçmişe dair izleri çağrıştıran bir araç konumundadır. Geçmişe sığınan anlatıcı;

Recep'in karısı olan ve kendisiyle o yıllarda ilgilenen, ergenlik yıllarının hayallerini süsleyen Aysel'i görmek ister, o yıllardan özlemle bahseder.

“Bilinmez ki”de adam karısıyla arkadaşlık yıllarında saatlerce sokaklarda dolaşmış, çikolata yemiş, evlilik yaşamları üzerine pırl pırl düşler kurmuştur. “Şimdi” karısıyla arasında aşamadığı bir mesafe vardır ve ayrılık arifesindedir. Şu anda yaşadığı huzursuzluklar onun “geçmiş”e sığınmasına ve eşiyle geçirdiği mutlu günleri düşünmesine neden olur. Hatırladığı mutluluklarla içinde bulunduğu huzursuzluğu aşmaya çalışır. “Elbiseciler Çarşısı”nda da kadın, kocasının davranışlarından bıkmıştır. Sorunlarına çözüm bulamaz, çaresizdir, kendisine tutunacak bir dal arar. Evlenmeden önceki yıllarını Beyazıt'taki buluşmaları uzun süren arkadaşlıklarının en mutlu dönemini hatırlar. Ara sokaklarda tüm parasızlıklara karşın yenen çikolatalar, sinema karanlıkları, yarına hazırlıklar, pembe düşler...

“Saflarınızı Sıklaştırmınız!”da ise anlatıcı eski günlere gider. Bir başkasıyla paylaşılan günleri, o günlerle ilgili hoş hatıraları anımsar. Başını çevirip mutfak penceresine bakar ve kendisine soğuk soğuk bakan seslerden soyunmuş yalın bir pencere görür. Eski günlere yani geçmişe olan özlemine sık sık tekrar ettiği “Güzel değil miydi?” cümlesiyle dile getirirken aynı zamanda “şimdi”yle “geçmiş” psikolojisi arasındaki zıtlığa vurgu yapar (347). Öykünün kahramanı “gelecek”ten umudunu kesmiştir, “şimdi”de mutsuzdur ve sığınak olarak gördüğü “geçmiş”te kalan mutluluk anlarına sığınma ihtiyacı duyar.

“Bebekli Kilise” *Sanırım insanın yaşamındaki en güzel yıllar, çocukluk çağını, daha doğrusu onun belli bir dönemini oluşturan ilkokul yıllarıdır. Günden güne sisler, buğular arkasına kayıp giden, günden güne güzelleşen yıllar* (289) cümlesiyle başlar. Ardından *Yıllar sonra, neden sonra, çocukluk günlerinin geçtiği kente dönülür, sılayırahme dönülür.* (290) diyerek özlemle bahsettiği çocukluk yıllarının kentini gezmeye başlar. Sokak sokak gezdiği kentteki her ayrıntı onu çocukluk yıllarına götürür. Hikâyenin genelinde ismi verilmeyen anlatıcının “geçmiş”e özlemi dile getirilir. Ona çocukluğu yaşı ilerledikçe güzelleşir. O dönemde kendisini arar, bir yer bulmaya çalışır. İnsanlara dünyaya sürekli çocukların penceresinden, onların saf duygularından, özlemlerinden, düşlerinden baktığı için çocukluğun masumiyetiyle büyümüşlüğü kirlenmişliği arasındaki mesafeyi açık eder, yalan kirlenmiş hayatının kaybettirdiklerini gün yüzüne çıkartır (Tosun, 2016: 252).

Şipal, “Rebeka”, “Recep’in Nikâhsız Karısı Aysel”, “Elbiseçiler Çarşısı” vb. öykülerindeki yenik, kaybetmiş, sinik kahramanları sıradan yaşantılarında hâlden memnuniyetsizliklerini ileriye dönük umutları olmadığı için eskiden mutlu oldukları zamanları hatırlayarak aşmaya çalışırlar. Onların şimdiden duydukları rahatsızlık ve çözemedikleri sorunlardan kaçma isteği; geçmişte kalmış, geri getirilemez olana çocukluk dönemine, evlilik öncesi dönemlere, kaybedilen eşe duyulan özlemle ortaya çıkar. Öykülerde “şekerci dükkânı”, “ev”, “kent” gibi mekânlar geçmişi çağrıştıran birer araç olarak verilir.

4. “Küçük İnsanın” Yalnızlığı

“Küçük adam” farklı sınıf ve toplumsal tabakalar içinde, kendi özgül maddi manevi koşulları içinde evrim geçirmiştir. Kente ya da kasabada kendi gündelik sıkıntıları, kaygıları umutları ile yaşamını sürdüren neredeyse dinsel bir tevekkül içinde “bir lokma bir hırka” felsefesiyle davranan ama kimi zaman yaşadığından açık bir memnuniyet de duyabilen teslimiyetçi bir kimlikten kederli, belli ölçülerde “melankolik, umutsuz” bir kimliğe dönüşecektir. “Küçük adam” yoksulluğun dünyasına aittir, alt sınıf ve tabakaların üyesidir. Koşullarına ister başkaldırsın ister katlansın isterse tam anlamıyla duyarsızlaşsın yenik biridir (Oktay, 1993:123). Şipal’in hikâyelerinde de yalnızlığına bağlı “melankolik, umutsuz” bu “küçük adam” figürü görülmektedir.

Almanya’ya burslu giden bir öğrencinin yalnızlığının anlatıldığı “Cam Fanus”ta hikâyenin kahramanı sorunlu bir evliliği olan yalnız biridir. Maddi yönden sıkıntı çekmektedir bu yüzden karısını Almanya’ya getirmemiştir. Büyük bir kentte yaşayan kahramanın aydın kimliği sürekli kitap okuması ve konferanslara gitmesiyle belirtilir. Melankolik, umutsuz bir yapısı vardır. Çünkü hikâyede onun içinde bulunduğu durumu aşma çabası sürekli beklediği ancak gelmeyen mektuplarla vurgulanır. Mektup onun çevresiyle iletişime geçme becerisini temsil eder. Beklediği mektubu bir türlü alamaması gerçekleşmeyen beklentilerini gösterirken onun melankolik, umutsuz bir kişilik sergilemesine neden olur (97). Dünyada birbirini anlayan iki insan olamayacağını düşünür. Yalnızlığı gittikçe çekilmez bir hâl alır ve bunalıma dönüşür. Ama yine de biçare çevresindeki kalabalıklarla iletişim kurmaya, onlarla arasındaki engelleri sembolize eden cam fanusu aşmaya çalışır. O, bu engelleri “çatlatsa da kırıp dökemez.” Hiçbir zaman aşamaz: Dostluklar kurup, kurulan dostlukları yürütmenin ustalık istediğini ancak

şimdiye değin bu ustalığı bir türlü gösteremediğini, hep yalnızlıklar içinde yaşadığını düşünür. Hayatının her döneminde bunu yaşadığını, çocukluğunda küçük bir kentin ıssız sokaklarında tek başına dolaştığını, sinema karanlıklarında yalnız başına filmler seyrettiğini, yalnız odalarda, yalnız geceler geçirdiğini, penceresinin camlarının gün geçtikçe tozlanıp dışarısını göstermez olduğunu, o silmeyi unuttuğunu hatırlar. Ama omuzlarındaki yalnızlığın yükü giderek ağırlaşmış onu bunalıma sokmuştur (98). Cebindeki son parasını da onunla arkadaşlık kurabileceğini düşünerek, kendisini kandırmaya çalışan dilenciye kaptırmıştır. Beyhude çabaları sonuçsuz kalında kaderine boyun eğmiş ve rutin yaşamına devam eder.

“Filizî Yeşil”de evlenme arifesindeki erkek kahraman yeni bir hayat düzeni içerisinde yapması gerekenleri düşünür. İsteddiği zaman dışarı çıkamamak, geç vakitler eve gelmek, bazı sorumluluklar... Yalnızlığına son vermek ile kaybedeceği özgürlüğü arasında bocalar. Bir yanda güven, sevgi, mutluluk diğer yanda bu güne kadar edindiği birçok alışkanlıktan vaz geçme, özgürlüğün sonu. Hikâyenin kahramanı kendini bu ikilem arasında kısırlanmış hisseder (Ferahlı, 2012:112). Tercihini onu yalnızlığından kurtaramayacaktır. Evliliği ya da bekârlığı hangisini seçerse seçsin her iki durumda da yalnızlığı yaşayacağını bilmenin çatışması onu bunalıma sürükler.

Kentte yalnızlık çeken “küçük insan”ın anlatıldığı “Bol Uykular”da kahramanın hayatı ev ve kahvehane arasında geçer. O, bazen sokaklarda amaçsızca gezer, kalabalıklarla hiçbir şekilde iletişime geçemez, kendini yalnız hisseder, sosyalleştiği tek yer kahvehanedir. Oradaki insanlarla da ilişkisi son derece sınırlı ve yüzeyseldir, kalıplaşmış ifadelerle hâl hatır sormanın ötesine geçmez. Ancak aynı yerde açılabilirdiği bir arkadaşı vardır. Bu arkadaşı onun yıllar önce karısından ayrıldığını, bu durumun onu çok üzdüğünü, geçmişteki güzel günlerin hayaliyle yaşadığını, bir eş ya da arkadaşına ihtiyaç duysa da iletişim sorunlarından dolayı yalnızlığa mahkûm olduğunu, yalnızlıktan bunaldığını vb. hayatına dair birçok ayrıntıyı bilmektedir. Fakat onunla olan arkadaşlık ilişkisi de kahvehanedeki sohbetlerle sınırlı olup kapsamlı bir dostluk değildir. Bunalıma giren öykünün kahramanı içinde bulunduğu durumu aşma becerisi gösteremediği için kendini elleri kolları bağlı, çaresiz hisseder ve yaşantısına kendini kandırarak devam eder (230).

“Saflarınızı Sıklaştıran”da kahraman topluma tam olarak ayak uyduramasa da sosyal hayatta kendisini oyalayacak, yalnızlığını unutturacak bazı faaliyetlerde bulmakta, insanlarla iletişim kurabilmektedir (351). “Bol Uykular”da olduğu gibi bir süre kahvehanede oturur sonra misafirlğe ardından bir arkadaşıyla sinemaya gider. Ancak o, her günü birbirinin tekrarı olarak gördüğü günlük yaşantısını ve rol yapmasına sebep olduğu için günlük hayattaki iletişimini “işkence” olarak nitelendirir. Ancak akşam olup da eve döndüğü zaman yalnızlığıyla yüzleşir. Tek başına devam ettirdiği yaşamını, taşımak zorunda olduğu ağır bir yük olarak algılar, “ateşten gömleğe” benzetir. Ancak bütün bu olumsuzluklara rağmen “küçük insan”ın yaşama sevincini yansıtır ve içinde bulunduğu durumdan serzenişte bulunmaz. “Allahüteâlâ ’ya hamd olsun ki, beni güzel yarattı ve bana güzel biçim verdi.” diyerek şükürünü dile getirir.

Kamuran Şipal’in hikâyelerinde topluma ayak uyduramayan, çevresiyle iletişim kurmakta zorlanan, dünyada kendisini anlayacak bir insan olamayacağını düşünen, yalnızlığı gittikçe çekilmez bir hâl alıp ve bunalıma dönüşen, melankolik, umutsuz bir kişilikle okur karşısına çıkarılan “küçük insan”; “Büyük Oğul”, “Ve Karşıdaydı”, “Kurban”, “Gülümse Az”, “Dört Duvar” vb. öykülerde de görülür. Kaderine boyun eğen bu figürün kimi zaman yaşama sevincini yansıttığı ve tevekkül edip durumuna şükrettiği de görülür.

Sonuç

“Küçük insan” Kâmuran Şipal’in öykülerinde günlük hayatından kesitler, aile hayatı, geçmişe özlemiyle işlenir. Yer yer tevekkül içinde yaşamından memnuniyet de duyabilen teslimiyetçi bir kimlikten karamsar, umutsuz bir figüre dönüştüklerinde ise yalnızlıklarıyla ele alınırlar.

Gençlerden veya orta yaşlılardan seçilen kahramanları büyük kentlerde okur karşısına çıkarılır. Bunların ne özel isimleri ne de idealize edilmiş bir yönleri vardır. Alt ve orta gelir düzeyindeki halk tabakasına mensup olsalar da bazılarının aydın kişilikleri vurgulanır.

Hayatın karmaşası içerisinde, her gün sokaklarda gördüğümüz fakat varlığından bile haberdar olmadığımız bu insanlar; hayata tutunma çabası içindedirler, toplumda kendilerine yer edinme gayreti göstertirler, yenilmişirler, eziktirler, maddi endişeleriyle hareket ederler, haksızlığa uğradıklarında haklarını savunamazlar; aile içerisinde tahkir edilirler, küçümsenirler, iletişim becerileri eksiktir, istediklerini yapamazlar, tepki gösteremezler içlerine atarlar,

World Journal of Human Sciences, 2021 - 2

Dünya İnsan Bilimleri Dergisi, 2021 – 2

ISSN: 2717-6665 / 2021-2

kendileriyle ilgili önemli kararları başkaları verir, kaderlerine hep boyun eğerler; “hâl”den rahatsızdırlar, çözemedikleri sorunlardan kaçarlar; geçmişte kalmış, geri getirilemez olana çocukluk dönemine, evlilik öncesi dönemlere, kaybedilen eşe özlem duyarlar.

Melankolik, umutsuz bir kişiliğe dönüştüklerinde ise topluma ayak uyduramazlar, çevreleriyle iletişim kurmakta zorlanırlar, dünyada kendilerini anlayacak hiçbir insan olmadığını düşünüp yalnızlıktan bunalıma girerler.

KAYNAKÇA

- Alangu, T. (1968). *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman (Cilt-I)*. İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Enginün, İ. (2016). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ferahlı, B. (2012). “Ruhun Zamanı”, *Dünyanın Öyküsü*. (Dosya: Kamuran Şipal),(6),108-113.
- Kaplan, M. (2008). *Şiir Tahlilleri-II*. İstanbul: Dergâh Yayınları
- Korkmaz, R. (2012). *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Lekesiz, Ö. (1997). *Yeni Türk Edebiyatında Öykü-3*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Oktay, A. (1993). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı 1923-1950*. Ankara: Etiş Yayıncılık.
- SAZYEK, H. (1999). *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Şipal, K. (2009). *Gece Lambalarının Işığında-Toplu Öyküler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tanpınar, A.H. (1992). *Edebiyat Üzerine Makaleler*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tosun, N. (2018). *Öykümüzün Kırk Kapısı*. İstanbul: Dedalus Yayınları.
- Tosun, N. (2016). *Öykümüzün Sınır Taşları*. İstanbul: Dedalus Yayınları.
- Yalçın, M. (ed.). (2010). *Tanzimattan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi* (3. Baskı). (Cilt : 1/2). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.